

BO‘LAJAK INGLIZ TILI O‘QITUVCHILARI YOZUV
KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDAGI MAVJUD
MUAMMOLAR VA PEDAGOGIK SHART SHAROITLAR

Oydin Amanbayeva Urazali qizi

Navoiy davlat universiteti tayanch doktoranti

Qarshi davlat universiteti o‘qituvchisi

davranovamoonlight@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur tezisda bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining yozuv kompetensiyasini rivojlantirishdagi muammolar va uni takomillashtirishning pedagogik shart-sharoitlari tahlil qilinadi. Yozuv kompetensiyasi grammatik aniqlikdan tashqari izchillik, argument rivoji va metakognitiv nazoratni o‘z ichiga oluvchi ko‘p o‘lchovli konstruksiya sifatida yoritiladi. Tadqiqotlar asosida matndagi mantiqiy bog‘liqlikni ta’minlashdagi kamchiliklar, mexanik jihatlarga ortiqcha e’tibor hamda mahsulotga yo‘naltirilgan an’anaviy o‘qitish yondashuvlari asosiy muammolar sifatida ko‘rsatiladi. Ularni bartaraf etishda jarayonga yo‘naltirilgan va strategiyaga asoslangan o‘qitish, formativ baholash hamda reflektiv faoliyat muhim pedagogik shartlar sifatida asoslanadi.

Kalit so‘zlar: yozuv kompetensiyasi, bo‘lajak o‘qituvchilar, jarayonga yo‘naltirilgan o‘qitish, strategiyaga asoslangan yondashuv, formativ baholash.

Abstract This thesis examines the existing problems and pedagogical conditions for developing writing competence among pre-service English teachers. Writing competence is viewed as a multidimensional construct that

includes coherence, argument development, and metacognitive regulation in addition to grammatical accuracy. Research identifies common challenges such as weak text coherence, excessive focus on mechanical correctness, and reliance on traditional product-oriented instruction. To address these issues, the study emphasizes the importance of process-oriented and strategy-based teaching, formative assessment, and reflective practice. Strengthening writing competence at the teacher education stage is considered essential for fostering professional growth and improving instructional effectiveness.

Keywords: writing competence, pre-service teachers, process-oriented instruction, strategy-based teaching, formative assessment.

Аннотация

В тезисе рассматриваются проблемы и педагогические условия развития письменной компетенции будущих учителей английского языка. Письменная компетенция трактуется как многомерная конструкция, включающая связность текста, развитие аргументации и метакогнитивный контроль. Основные трудности связаны с ориентацией на механическую правильность и традиционное продукт-ориентированное обучение. Обосновывается необходимость процессно-ориентированного и стратегического обучения, формативного оценивания и рефлексивной практики.

Ключевые слова: письменная компетенция, будущие учителя, процессно-ориентированное обучение, стратегическое обучение, формативное оценивание.

Kirish

Chet tilini o'qitishda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish asosiy maqsadlardan biri hisoblanib, bunda yozuv ko'nikmasi fikrni aniq, mantiqiy va izchil ifodalash imkonini beruvchi muhim komponent sifatida

qaraladi [6]. Chet tillarini o'zlashtirish jarayoni qabul qilish (receptive) hamda ifodalash (productive) ko'nikmalarini rivojlantirishga asoslangan bo'lib, qabul qilish ko'nikmalariga o'qib tushunish va tinglab tushunish, ifodalash ko'nikmalariga esa gapirish va yozish kiradi. Til inson tafakkuri va muloqot jarayonining asosiy vositasi bo'lib, yozma nutq fikrni tizimli va mantiqiy tarzda ifodalash imkonini beruvchi muhim kommunikativ shakl hisoblanadi [5]. Ushbu ko'nikmalar orasida yozuv kompetensiyasi fikrni izchil, mantiqan va madaniy jihatdan mos tarzda ifodalash imkonini beruvchi muhim komponent sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu kompetensiya nisbatan kam e'tiborga olinadigan jihatlardan biri bo'lsa-da, u til birliklarini ongli o'zlashtirish va murakkab kognitiv jarayonlarni faollashtirishda muhim o'rin tutadi [4]. Ijtimoiy-madaniy jihatdan olib qarasak, yozuv o'zaro muloqot qilish vositasi bo'lib, u o'rganuvchilarning hamkorlikda ishlashi, fikr almashishi va mazmun ustida muzokara olib borishiga imkon yaratadi[11]. Shu bilan birga, yozuv jarayonining rejalashtirish, tahrirlash va refleksiyaga asoslangan xususiyati o'quvchilarning o'z o'qish jarayoniga mas'uliyat bilan yondashishini ta'minlab, o'quvchi avtonomiyasini rivojlantiradi[8].

Yozuv kompetensiyasi kognitiv va pedagogik nazariya sifatida

Yozish qobiliyati grammatik aniqlik, leksik boylik, izchillik, uyg'unlik, janr xabardorligi va pragmatik moslikni o'z ichiga olgan ko'p o'lchovli konstruksiyadir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, lingvistik nafislikning o'zi yozuv sifatini belgilamaydi; mantiqiy tashkil etish, g'oya rivojlanishi va argumentlarni ishlab chiqish kabi chuqurroq nutq xususiyatlari bir xil darajada muhimdir [1]

Kognitiv nuqtai nazardan, yozish - bu murakkab muammoni hal etish faoliyati bo'lib, u xotirani ishlatish, uzoq muddatli bilimlarni qayta tiklash va

o'zini o'zi boshqarishni muvofiqlashtirishni talab qiladi.[7] Yozishning rekursiv tabiati o'quvchilar o'z g'oyalarini doimiy ravishda baholashlari va takomillashtirishlari kerakligini anglatadi, bu esa yozishni ham intellektual jihatdan talabchan, ham rivojlanishga sezgir qiladi.

Yozuv kompetensiyasini takomillashtirishdagi muammolar

Empirik tadqiqotlarda yozuvni rivojlantirishda bir nechta doimiy muammolar mavjudligi aniqlanib kelinmoqda. Eng muhim muammolardan biri bu matn izchilligini takomillashtirishdagi kamchiliklardir. Talabalar ko'pincha paragraflarni mantiqan to'g'ri ulanmagan va aniq argumentativ tuzilmaga ega bo'lmagan alohida alohida matnlarni yaratadilar[1]. Mazkur muammo ko'pincha talabalarning ma'lum janrga oid sifatli matn namunalari bilan yetarli darajada tanish emasligi hamda aniq tuzilma va bosqichlarga asoslangan yozuv mashg'ulotlarining cheklanganligi bilan izohlanadi.

Yana bir muammo bu- talabalar ko'pincha yozuvning texnik jihatlariga ortiqcha e'tibor qaratib, mazmunni rivojlantirish, argumentni asoslash, mantiqiy izchillikni ta'minlash hamda auditoriyani hisobga olish kabi yuqori darajadagi kognitiv jihatlarni yetarli darajada e'tiborga olmaydilar[2]. Natijada ularning matnlari grammatik jihatdan to'g'ri bo'lsa-da, konseptual va mazmuniy jihatdan yetarlicha rivojlanmagan bo'lib qoladi.

Motivatsion omillar ham muhim rol o'ynaydi. Yozishdan hayajonlanish, o'ziga bo'lgan ishonching pastligi va past baholanishdan qo'rqish yozuv mashqlarini bajarishga ishtiyoqni susaytiradi. Agar yozuv jarayonida talabaga aniq fikr-mulohaza berilmasa hamda o'quv muhiti qo'llab-quvvatlovchi xususiyatga ega bo'lmasa, yozuvga nisbatan salbiy munosabat shakllanib, barqarorlashib qolishi mumkin. Aksincha, ijobiy tizimli tashkil etilgan o'quv muhiti yozuv kompetensiyasini sezilarli darajada

rivojlantiradi, ularning o'ziga bo'lgan ishonchini va yozuvdagi natijalarini oshiradi[3]. An'anaviy mahsulotga yo'naltirilgan o'qitish yondoshuvi yozuv rivojlanishini yanada cheklaydi. Grammatikaga yo'naltirilgan o'qitish yondashuvi bo'yicha o'qitish samarali bo'lsa-da, meta-analitik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, aniq strategiyaga asoslangan o'qitish va jarayonga yo'naltirilgan yondashuvlar yozuv yutuqlariga grammatika mashqlariga qaraganda kuchliroq ta'sir ko'rsatadi [3]. Shuning uchun, xatolarni tuzatishga yo'naltirilgan usullarga tayanib qolish yozuv kompetentsiya rivojlanishiga yordam berish o'rniga to'sqinlik qilishi mumkin.

Samarali yozuv kompetensiyasini takomillashtirishning pedagogik shart sharoitlari

Safarova va Musurmanova (2014) fikricha, ta'lim jarayonida samarali natijalarga erishish o'qitishning to'g'ri tashkil etilishi hamda qo'llab-quvvatlovchi pedagogik muhit yaratishga bog'liq. Yozuvni o'qitish jarayoni jarayonga yo'naltirilgan va strategiyaga asoslangan bo'lishi lozim. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, aniq tuzilgan strategik o'qitish barcha ta'lim bosqichlarida yozuv sifatini sezilarli darajada oshiradi. O'qituvchining yozuv jarayonini ochiq namoyish etishi, yo'naltirilgan mashq va mas'uliyatni bosqichma-bosqich talabaga topshirish orqali o'quvchilar samarali matn tuzish strategiyalarini ichkilashtiradilar.

Yuqorida keltirilgan muammolarni hal qilish uchun maxsus pedagogik shart-sharoitlarni yaratish talab etiladi. Birinchidan, Yozuvni o'qitish jarayoni jarayonga yo'naltirilgan va strategiyaga asoslangan bo'lishi kerak. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, aniq tuzilgan strategik o'qitish barcha ta'lim bosqichlarida yozuv sifatini sezilarli darajada oshiradi. O'qituvchining yozuv jarayonini ochiq namoyish etishi, yo'naltirilgan mashq va mas'uliyatni bosqichma-

bosqich talabaga topshirish orqali o'quvchilar samarali matn tuzish strategiyalarini samarali o'zlashtirish imkonini beradi.

Yozishni samarali rivojlantirish zamonaviy tadqiqotlar tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan aniq belgilangan pedagogik shartlarga bog'liq. Yozishga shunchaki yakuniy mahsulotni baholash o'rniga rejalashtirish, loyihalash, qayta ko'rib chiqish va tahrirlashni o'z ichiga olgan rekursiv va strategik jarayon sifatida yondashish kerak[4]. Jarayonga yo'naltirilgan o'qitish o'quvchilarga matnni tashkil qilish va argumentlarni tuzish ustidan nazoratni rivojlantirish imkonini beradi.

Formativ baholash ham yozuvni takomillashtirishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotlardan ma'lumki, matn mazmuni, uni yaratish va uning izchilligiga qaratilgan fikr-mulohazalar faqat yuzaki xatolarni to'g'irlashdan ko'ra yozuvni o'zini rivojlantirishga samaraliroq ta'sir ko'rsatadi [10]. Bunday fikr-mulohazalar talabalarni o'z ishlarini qayta ko'rib chiqish va mulohazakor fikrlashga rag'batlantiradi.

Va nihoyat, yozish qobiliyati o'quvchilarning o'zini o'zi boshqarishi va metakognitiv nazorati bilan chambarchas bog'liq. O'zlarining yozish jarayonlarini faol ravishda nazorat qilib boradigan va baholaydigan talabalar yuqori yozish natijalari ko'rsatishadi[12].

Xulosa qilib aytganda, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilari orasida yozuv malakasini rivojlantirish kognitiv, lingvistik, motivatsion va o'qitish omillar sababli murakkab pedagogik muammo hisoblanadi. Tahlil shuni ko'rsatadiki, matnning mantiqiy izchilligi sustligi, mexanik aniqlikka haddan tashqari e'tibor qaratish, g'oyalarni mantiqiy tashkil etishdagi qiyinchiliklar va mahsulotga yo'naltirilgan an'anaviy o'qitish amaliyotlarini asosiy muammolar sifatida qaraladi. Ushbu muammolarni hal qilish esa jarayonga yo'naltirilgan va strategiyaga asoslangan o'qitish, jarayon davomida baholash

va metakognitiv qo'llab-quvvatlashga asoslangan aniq belgilangan pedagogik sharoitlarni yaratishni talab qiladi. Yozish malakasi nafaqat til ko'nikmasi, balki reflektiv pedagogik faoliyat va samarali o'qitish uchun zarur bo'lgan professional qobiliyat sifatida ham qaralishi kerak. Shuning uchun o'qituvchilarni tayyorlash bosqichida yozma malakani mustahkamlash o'qituvchilarning professionalligi va ta'lim sifati uchun uzoq muddatli muhim sifatlarni shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Crossley, S. A. (2020). Linguistic features in writing quality and development: An overview. *Journal of Writing Research*, 11(3), 415–443.
2. Dunn, M. (2021). The challenges of struggling writers: Strategies that can help. *Education Sciences*, 11(12), 795.
<https://doi.org/10.3390/educsci11120795>
3. Graham, S., McKeown, D., Kiuvara, S., & Harris, K. (2012). A meta-analysis of writing instruction for students in the elementary grades. *Journal of Educational Psychology*, 104(4), 879–896.
4. Hyland, K. (2004). *Second Language Writing*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Irisqulov, M. T. (2009). *Tilshunoslikka kirish*. Toshkent: O'qituvchi.
6. Jalolov, J. J. (2012). *Chet til o'qitish metodikasi*. Toshkent: O'qituvchi.
7. Latif, M. (2021). Remodeling writers' composing processes: Implications for writing assessment. *Assessing Writing*, 50, 100547.
8. Little, D. (1991). *Learner Autonomy: Definitions, Issues and Problems*. Dublin: Authentik.
9. Safarova, R., & Musurmanova, O. (2014). *Pedagogika*. Toshkent: Fan va texnologiya.

10. Troia, G., Olinghouse, N., Zhang, M., Wilson, J., Stewart, K., Mo, Y., & Hawkins, L. (2018). Content and alignment of state writing standards and assessments as predictors of student writing achievement. *Reading and Writing*, 31, 835–864.
11. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
12. Zimmerman, B. J., & Bandura, A. (1994). Impact of self-regulatory influences on writing course attainment. *American Educational Research Journal*, 31(4), 845–862.

